رۆژی جیهانی دژ بە چەکدارکردنی منداڵان

12ی فیبریوەری رۆژی جیهانی دژ بە چەكدارکردنی منداڵانە, هەموو مرۆڤێك بە پێی یاسای مرۆیی جیهانی مافی خۆیەتی تەمەنی منداڵی لە دەرەوەی شەڕو ترس بەرێتە سەر بۆ خوێندن و یاری و نازی دایك و باوكییەوە.
كۆمەڵگای مرۆڤایەتی تێدەكۆشێت هەموو ئەوانەی تەمەنیان لە خوار 18 ساڵە, چەك نەكرێتە شانیان و لە ململانێی چەكدارییەكان چ دەوڵەتی و چ ناوخۆیی بەشدارییان پێ نەكرێت و ژیان و ئاسایشیان پارێزراو بێت.
ئێستا لە جیهاندا دەیان هەزار منداڵی كەمتر لە 18 ساڵ چەكداركراون و لە ململانێ چەكدارییەكان بەكار دەهێنرێن لە ولاتانی ئەفریقیاو ئاسیا, عێراقیش یەكێكە لەو وڵاتانە لە لایەن داعشەوە منداڵان لە كاروباری سەربازی بۆ بەربڵاوی بەكار هێنراوە, كە تا ئیستا چارەنووسی هەزاران منداڵی ئێزیدی نادیارە لە ساڵی 2014 ەوە, بەشێكیان لە كردارە چەكدارییەكان بەشدارییان پێدەكرێت, تا كاری خۆ كوژی.
نەتەوە یەكگرتووەكان لە ساڵی ٢٠٢٠دا بە گشتی ٢٦ هەزار و ٤٢٥ پێشێلكاری بەرامبەر منداڵان لە بارودۆخی ناكۆكی و ململانێی چەكداری لە سەرانسەری جیهان پشتڕاستكردۆوە, واتە ڕۆژانە ٧٢ سەرپێچی یان لە هەر كاتژمێرێكدا سێ سەرپێچی.
دادگای تاوانی نێودەوڵەتی سزای قورسی دیاریكردووە بۆ ئەو كەس و لایەنانەی منداڵان چەكدار دەكەن و لە ململانێ چەكدارییەكان بەكاریان دەهێنن, یاخود ئازاریان دەدەن یان وەك داعش دەیان رفێنن, چەكداركردنی منداڵانی كەمتر لە 15 ساڵ بە پێی پەیمانامەی رۆما وەك تاوانی جەنگ سەیر دەكرێت.
دادگای تاوانە نێودەوڵەتییەكان سزای توندی بەسەر ئەو كەسانەدا سەپاندووە كە منداڵان چەكدار دەكەن و لە شەڕە چەكدارییەكان بەكاریان دەهێنن، یان ئەشكەنجەیان دەدەن یاخود دەیانڕفێنن.
ڕێككەوتنامەی (ئۆپاك) كە لە مانگی ئایاری ٢٠٠٠ پەسەندكرا، لە لایەن ١٧٢ وڵاتەوە پەسەند كراوە، كە هەموویان بەڵێنیان داوە كە هیچ كەسێك لە خوار تەمەنی ١٨ ساڵییەوە وەرنەگرن لە هێزە چەكدارەكان .
تا ساڵی ٢٠٢٢ نەتەوە یەكگرتووەكان پشتڕاستی كردەوە كە نە هەزی

چەکداری دەوڵەتی منداڵان لە شەڕەکاندا بەکاردەهێنن: کۆماری ئەفریقای ناوەڕاست، کۆماری کۆنگۆی دیموکراتی، مالی، سۆماڵیا و باشووری سودان , فەلەستین و سوریا و یەمەن ,ئەفغانستان, میانمار, بە پێی هەواڵەکان ئێستا لە سودانیش منداڵان لە کردە سەربازییەکان بە بەرفراوانی لە ململانێ چەکدارییە ناوخۆییەکان بەکار دەهێنرێن.

تا ساڵی ٢٠٢٢ نەتەوە یەکگرتووەکان ١٢ وڵاتی دەستنیشان کردووە کە منداڵان بە شێوەیەکی بەرفراوان لەلایەن لە گروپە چەکدارییەکانەوە بەکاردەهێنرێن.

دادگای تاوانی نێودەوڵەتی بە پراتیك بەرەو رووی چەکدارکردنی منداڵان بۆتەوە, تۆماس لۆبانجۆ" سەرکردەی سوپای نیشتمانی رزگاری کۆنگۆ" بە 14 ساڵ زیندانی و قەرەبووی قوربانیان حوکم درا لە رێکەوتی 10ی یۆلی 2012 لە لایەن دادگای تاوانی نێودەوڵەتییەوە , بەتاوانی چەکدارکردنی منداڵانی کەمتر لە 15 ساڵ .

لێرەوە داوا لە سەرجەم پارتە کوردستانییەکان دەکەین پابەند بن بە هەڵوێستی نێونەتەوەییەو منداڵانی کەمتر لە 18 ساڵ لە ریزەکانیان بە هیچ بەهانەیەك وەرنەگرن, بۆ چەکدارکردنی منداڵان وێڕای ئەوەی دەچنە لیستی رەشی رێکخراوەکانی مافی مرۆڤەوە, بەمەش هەر کردارێکی وا دەیانباتە ریزی تاوانکارانی نێونەتەوەییەوە, بە تایبەتیش چەکدارکردنی منداڵانی کەمتر لە 15 ساڵ.

-رێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید- kwg
-تۆڕی رێکخراوە کوردستانییەکان لـه پێناو دادگای تاوانی نێودەوڵەتی – Koncicc
-تۆڕی ئایکان کوردستان ــــ IKN
-رێکخراوی قەدەغەکردنی چەکی کۆکوژ لە کوردستان ــــ OAWMD
-رێکخراوی هەڵمەتی دادپەروەری ــــ OJC
-رێکخراوی جیهانی بۆ چەکی کیمیاوی و بایۆلۆجی-www
-هەڵمەتی ژیان دژ بە ئیعدام لە کوردستان